

Ludwik Bernacki

Dwa najstarsze jezuickie intermedya szkolne

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 2/1/4, 101-114

1903

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MATERIAŁY.

Dwa najstarsze jezuickie intermedya szkolne.

Rękopis, z którego podajemy poniżej dwa najstarsze jezuickie intermedya szkolne, znajduje się obecnie w Bibliotece Pawlikowskich we Lwowie (dawnej Medycejskiej) pod l. 204. Należał niegdyś do collegium OO. Jezuitów w Kaliszu, jaką zaś drogą dostał się do dzisiejszego właściciela niewiadomo. Zawiera sztuki, grywane na »theatrum« szkolnem w Kaliszu w latach 1584—1707, obok których wpisano tu mowy i wiersze okolicznościowe¹⁾. Jestto t. zw. »Liber drammatum«, jeden

¹⁾ Jestto foliant papierowy, liczący 248 kart liczbowanych (pierwsza i ostatnia karta, oraz karta między f. 28 a f. 29 są nieliczbowane), pisany różnemi rękami wyłącznie prawie w języku łacińskim. Znaczną liczbę kart rękopisu wycięto lub wydarto. Na wewnętrznej stronie okładki wierzchniej jest napis (ołówkiem) w języku niemieckim: »Gelegenheits-Gedichte, Reden, Theaterstücke etc. des Jesuiten Collegiums zu Kalisch v. 1584—1703«. Na karcie nieliczbowanej przed f. 1. u dołu notatka: »Pro schola rethorum comparatum vexillum ex serico albo, Kitayka dicto anno 1621. Margines punicej, nigrantis coloris. Maius aliquantum aliis; forma, qua equestres in campo utuntur.« Niżej, prawie w samym środku napis: »Collegii Calissiensis Soc. Jesu«. F. 1—1' In adventum Reverendissimi Archiepiscopi Gnesnensis, Legati Nati etc., Fundatoris Collegii Calissiensis Societatis Jesu, Gratulatio, anno Domini 1584, Mense Junio, in ipsis scholae initiis exhibita. Primum carmen, Secundum c., Tertium c. — F. 1—22 Dialogus, in renovatione prima studiorum, Calissii, anno Domini 1584 tempore autumnii facta, exhibitus. F. 22—29 Mopsi adolescentis de vitae genere in dialogum redacta deliberatio (in verna renovatione studiorum a. D. 1585) + carmen ante dialogum recitatum (= prolog) —i— gratiarum actio post dialogum (= epilog). F. 29—30 In renovatione, autumnii tempore facta anno (15)85. Mercurius pro distribuendis praemiis etc. (Praecesserunt carmina). F. 30—36' Dialogus in festo S. Catharinae exhibitus anno Domini 1584. F. 37—56 Dialogus de vera Christianorum philosophia in festo sanctae Catharinae exhibitus anno Domini 1586. F. 56—65' Dialogus in Natali Domini, habitus anno Domini 1586. F. 65'—71 In festo S. Catharinae, quo die Praefectus Congregationis B. V. solenniter eligebatur, oratio 1585. F. 71—72' Gratulationes in adventum calissiensem faelicem, Illustrissimi et

z najstarszych zachowanych. Oprócz bowiem zaginionego dziś rękopisu, który zawierał dyalogi, grywane w szkołach jezuickich w Pułtusk

Reverendissimi Stanislai Karnkowski Archiepiscopi Gnesnensis etc. anno Domini 1586. Oratio. (Tum fuit secundo exceptus a studiosis in Collegio). Po F. 72 wycięto 2 karty. F. 73 wiersz bez początku (z licznymi poprawkami) i Carmen offerentis librum. F. 73—82 Verna renovazione anno Domini 1586 Hercules in bivio soluta oratione per dialogum exhibitus. F. 83—83' Gratulationes studiosorum in adventum R. Patris Wuieci visitoris Soc. Jesu, oratio. (A. D. 1586). F. 84 notatka: In festo sancti Martini fuit Dialogus exhibitus. F. 83—95' Dialogus in festo Sanctae Catharinae anno Domini 1587. F. 95'—96' Oratio in adventum Magnifici D. ac Domini Andreae Opaliński Generalis Maioris Poloniae etc. anno 1587. F. 96'—100 Gratulationes in adventum Reverendissimi Archiepiscopi Gnesnensis etc. anno Domini 1587. (Oratio nomine Collegii recitata + Oratio nomine scholarum habita). F. 100—106 Dialogus in adventum Reverendissimi eodem tempore exhibitus. F. 106—107 Notatki: Orationes et dialogum secutae sunt linguae: Hebraica, Graeca, Latina, Italica, Hispanica, Gallica, Germanica, Ungarica, Polonica, Ruthenica, Lithuanica, Samogitica, quibus omnibus fuit mirifice recreatus. (Exceptus est in lapidea forensi a studiosis tertio). Eodem tempore exceptus fuit Reverendus Pater, Pater Campanus provincialis Societatis Jesu, anno Domini 1587. Altero die post festum S. Michaelis ob pestem solutae sunt scholae, restauratae secundo Quadragesimae Dominico die sequentis anni 1588. Renovazione aestiva exhibitus est dialogus temporis serviens, anno Domini 1588. In autumno Philoplutus comoedia eiusdem anni, quae est in libro comoediarum. Eadem renovazione in festo S. Catharinae et Nativitate exhibitus sunt dialogi. Verna renovazione A. D. 1586 Comoedia Diogenes. In autumno eiusdem Tragicomoedia Philocarchangelus. Hos in libro Comoediarum invenies. Anno Domini 1596 Tragoedia Juditae in autumno fuit exhibitus. 1597, 22. Julii Dialogus De S. Joannis Baptistae in eremum discessu. Anno 1598 Tragoedia S. Foelicis exhibitus 6a Octobris cum praemiorum solenni distributione, quae liberalitate Magnifici D. Lasiński erant comparata. F. 107' niezapisane F. 108—114. Dialogus Ergastus seu modesti adolescentis in Bach. Idea. F. 114'—115 Oratiuncula in adventu Rexerendissimi recitata. F. 115' zapiska: Anno 1608 Dominico die infra octavam Corporis Christi datus est in templo dialogus polonicus de puero a patre Iudaeo in fornacem ardentem ob sumptum Venerabile Sacramentum coniecto. Eodem anno 24 Junii exhibitus est publice Tragoedia Flavia cum solenni apparatu et post tres fere hebdomadas in gratiam multorum hospitem qui ad iudicia convenerant iterum repetita. Sub finem huius anni, 18 Decembris, quo die Magnificus Archiepiscopus Gnesnensis Albertus Baranowski, post primum suum et felicem in suum Archiepiscopatum ingressum, nostrum quoque Collegium visitavit, exceptus est a studiosis in tribus arcibus triumphalibus dispositis, tum in templo Societatis oratione ab uno e patribus, ad extremum in aula maiore Dialogo de Theodosio Imperatore noctu ad lumen candelarum recitato est recreatus. Oratio vero haec fuit f. 115'—116'. F. 117—126' Anno 1609 Dominico die infra octavam Corporis Christi exhibitus est sequens dialogus in templo nostro horis praemeridianis. Viator. Dialogus de ligno vitae (polski). F. 126': Vidi d. 9/7, (18) 30 Gołuchowi? Po f. 126 kilka kart wycięto. F. 127—128' Oratio dicta in renovazione studiorum calendis Aug. 1694 proxime ab electione Augusti 2 di (P. Francisci Kwotek). F. 128'—130' Oratio in renovazione studiorum habita pridie kal. Aug. 1698 (P. Francisci Kwotek). F. 130'—132 Princeps Regum Poloniae Curae Honores I. B. Stanislai in Scenam adductae et exemplum nostri temporis a rhetoribus Karnkoviani Collegii anno 1698 (P. Francisci Kwotek). F. 132—135 Fata in praesens Regni brevi drammate adumbrata a rhetoribus anni 1699 (P. Francisci Kwotek). F. 135'—141 Terminus anni literarii principis S. Ignatii coronatus seu Heroica ab Ignatio saeculi conculcatio in scenam data ad decursum anni literarii 1699 a rhetoribus Karnkoviani Collegii. F. 141—144' Oratio in renovazione studiorum habita 31 Augusti 1700. (Patris Nicolai Naramow-

(1521?—1623)¹⁾ znany jeszcze tylko dwa dorównywuujące mu starożytnością t. j. rękopis Biblioteki Zakładu narodowego im. Ossolińskich

ski). F. 144'—152 Caput Lechicae pacis olea coronatum. Illustrissimus excellentissimus Dominus D. Raphael comes in Leszno Leszczyński, Palatinus Lanciciensis, Generalis maioris Poloniae, ab orientis imperio post firmatam triumphali legatione pacem redux theatri applausu adoratus in aula Karnkowiiana Coll. Soc. Jesu A. D. 1700 mense Decembri + Pars secunda legationem illustrissimi Generalis adornans. (Patris Nicolai Naramowski). F. 152'—154 Oratio in renov. studiorum A. 1701 ultima Augusti etc (P. Jacobi Chrzastowski). F. 154—156' Ferale classicum Dei iudicis D. Hieronymo Vocale ac Familiare. F. 156'—157 Prosopopoeia cordis Jacobi Angliae Regis defuncti in templo patrum Soc. Jesu sepulti. F. 157—164 Inauguratio honoris ecclesiastici et secularis id est etc. usui oratorum ecclesiae et patriae adornata et consecrata A. D. 1702. 164—168' Oratio in renovatione studiorum A. D. 1702, 31 Aug. etc. Po f. 168 wydarto kilka kart. F. 169—170' utwór łaciński bez początku ..Vates tertius etc. F. 170'—173 Sensus bonorum Patriae civium. In praesenti concussae Poloniae statu, a vatibus Parnasi Calissiensis, proditus, anno supradicto, mense 9-bri (Ex circumstantia, drammatistae historici De incendiis toto regno Poloniae claris, exhibitu a rhetoribus). F. 173—174' Regnum sapientia etc. celeberrimum. Calissii 1703, 31 Augusti. F. 174' Apollo seu oraculum christiani orbis Hieronymus etc. (tylko tytuł). Po f. 174 kilka kart wydarto. F. 175—177 Novissima hominis etc. Triduo insolentis Bacchi in theatro templi Calissiensis Soc. Jesu exhibita. (Apparatus theatri...) brak końca. Po f. 177 Kilkanaście kart wydarto. F. 178 Początek (?) dialogu o św. Stanisławie Kostce. F. 178'—179' Oratio in renovatione studiorum, Calissii 1704, 21 Augusti. F. 179'—182' Athleta mundi Hieronymus Eremita. F. 182'—187 Drama de S. Casimiro (1705). Po f. 182 wydarto jedną kartę. F. 187—193' Declamatio poetarum (Calissii 1704 in 7-bri). Po f. 187 jedną kartę wydarto. F. 194—195' Excerpta ex declamatione epistolarum. F. 196—202 Mensa symbolica seu divina Eucharistici panis mysteria, symbolis adumbrata a poesi Calissiensi 1705 infra festas Corporis Christi octavas. F. 202—205 Oratio in renovatione studiorum (Calissii 1705, 31 Augusti). F. 205—207' Mortua Polonia e tumulis, cineribusque a posteris Polonis excitata (w antiprologu Cantus: polski) — brak końca. F. 208—213 Dyalog (bez początku) tu i ówdzie wskazówki sceniczne polskie; intermedya zaznaczone. F. 213—221' Dolus doloris comes. seu improvisa Mahometis supremi Tartarorum ducis eadem, quam fratri intentaverat poena, celsio. infra ferias Bacchanaliorum exhibita. Zaznaczone intermedya — Cantus: de licentia juventutis, chór i epilog (też wskazówki sceniczne) po polsku. F. 222—223 Oratio in renovatione studiorum (P. Maniecki). F. 223—4 In oriente, Lucis author, Xaverius (eiusdem). F. 224—225 Eminentissimus honor in Cruce divorum S. J. martyrum. F. 225—225' Tempestiva canities Poloni luvenis amandi pilum boni viri ac mentem inducens in theatrum deducta a... iuventute rhetorices Coll. Caliss. S. J. (1707 5/3 diebus antecinerilibus a P. Maniecki). F. 226—227' Primum poetarum poema de B. Kostka 1706 in 1707 bez końca, gdyż po f. 227 kilka kartek wycięto. F. 228—232' Dyalog bez tytułu, gdyż brak mu początku (też końca). F. 233—234 Utwór łaciński prozaiczny bez tytułu. F. 234'—238 Lusus Oratorii ad cunas infantis Mariae. F. 238—241' Mundi vanitas ad Isabellae tumbam a duce Borgia deducta. F. 241'—242' Salutatio illustrissimi ducis Josephi Potocki (1707 20/XI). F. 242'—244' Narrationes oratoriae. F. 244'—246' Descriptiones oratoriae in honorem B. St. Kostka. F. 247—248 (bez końca) Oratio de S. Xaverio. Kilka kart końcowych wydarto.

¹⁾ Biblioteka starożytna pisarzy polskich. Wydał K. Wł. Wójcicki T. VI Warszawa, 1844 r., str. 295—347. Wiadomość o rękopiśmie z XVI wieku znalezionym na kościele niegdyś jezuickim a teraz benedyktyńskim w Pułtusk. (Udzielona przez ks. A. Załęskiego).

we Lwowie (nr. 1137)¹⁾, zawierający dyalogi, pisane w szkole OO. Jezuitów w Wilnie, oraz rękopis z dyalogami, przedstawianymi w szkołach kolegium jezuickiego w Poznaniu, znajdujący się obecnie w Bibliotece uniwersyteckiej w Upsali (sygn. R 380).²⁾ Wszystkie (częściowo lub w całości) sięgają drugiej połowy XVI wieku.

Rękopis kaliski znał już W. Maciejowski. Wspomina o nim dwukrotnie w swoim »Piśmiennictwie«³⁾ a w »Dodatkach do piśmiennictwa polskiego«⁴⁾ p. n. »Najdawniejsze dyalogi jezuickie« podaje z niego dyalog (Viator. Dialogus de Ligno Vitae), odegrany w oktawę Bożego Ciała 1609 r., nadmieniając, że jest on jedyny w całym rękopisie, który spisano w języku polskim. O rękopisie Pawlikowskich robi wzmiankę prof. A. Brückner w recenzji pracy St. Windakiewicza o teatrze ludowym, nazywając go tu przez omyłkę »Krosieńskim«.⁵⁾ Korzystał z tego rękopisu Dr. Br. Gubrynowicz w sprawozdaniu (i uzupełnieniu) z dopiero co wymienionej rozprawy St. Windakiewicza.⁶⁾

Przechodząc do niżej podanych intermedyów zaznaczamy, że uzupełnienie do rękopisu kaliskiego Biblioteki Pawlikowskich stanowią dwa rękopisy Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie (nr. 182 i nr. 2384)⁷⁾ i że na podstawie tych trzech głównych źródeł możnaby przystąpić do opracowania historii teatru w szkole jezuickiej w Kaliszu.

Intermedya polskie w dyalogach łacińskich jezuickich spotykamy po raz pierwszy w r. 1579. Oto do komedyi pięcio-aktowej

¹⁾ Dr. Wojciech Kętrzyński — Katalog rękopisów Biblioteki Ossolińskich. Tom III. Lwów, 1898 — str. 406. Na karcie 198 rękopisu wypisano r. 1577. Rękopis ten znajdował się w w. XVIII w Krakowie, jak świadczy napis: *Domus professorum S. J. ad S. Barbaram Cracoviae.*

²⁾ Zeitschrift der historischen Gesellschaft für die Provinz Posen. Hsgbn v. Dr. Rodgero Prümers. III. Jahrgang. Posen, 1888. — p. 230—231 = Przewodnik bibliograficzny — dr. W. Wisłocki — rok XI — Kraków, 1888 — str. 14) i p. 363. *Jesuiten Komödien in Posen ums Jahr 1600.* — v. Johannes Bolte.

³⁾ Piśmiennictwo polskie i t. d. T. II. Warszawa, 1852 — str. 427 (przypisek(2) i str. 435—6 (nazywa dyalogi kaliskie wraz z kilku innymi utworami »szczytem poezji dramatycznej ówczesnej«)

⁴⁾ str. 255—8, K. Estreicher — Teatra w Polsce — T. I Kraków, 1873 — str. 93.

⁵⁾ Przegląd polski — Kraków, 1902 — zeszyt na lipiec, str. 151 — por. też Pamiętnik literacki, Lwów, 1902 — str. 546 (Z dziejów dawnego teatru polskiego) i Dzieje literatury polskiej w zarysie — Tom I. Warszawa, 1902 str. 158.

⁶⁾ Pam. lit. j. w. str. 663—4 i przypisek.

⁷⁾ *Rpis nr. 182. CC IX 2*, fol. kart 451: »Liber drammatum collegii Calissiensis Societatis Jesu ab a. 1711 ad a. 1726« por. Dr. Władysław Wisłocki — Katalog rękopisów biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, 1877—1881. T. I. str. 72. Z rękopisu tego korzystał Karol Estreicher (Teatra w Polsce T. III. Kraków, 1879 — str. 12—48) a powołuje się nań często Dr. Stanisław Windakiewicz (Teatr ludowy w dawnej Polsce — Kraków, 1902). *Rpis nr. 2384. DD XVI 10*, 4°, kart 229: »Actus seu Ludi scenici aliquod Rev. patrum Soc. Jesu, in quibus *Bellisarius*, opus Sebastiani Wierzhlewski(!), a. 1690—1710 Calissii, Lublini, Leopoli etc.« por. Dr. Wł. Wisłocki l. c. T. II. str. 569—570. Z rękopisu tego dotąd nikt nie korzystał.

p. t. Christolaus, granej w szkole jezuickiej w Pułtusk, dodano dwa śpiewy, które wedle słów ks. A. Załęskiego »bardziej na śmiech niżeli na uwagę zasługują«. W jednym z nich (p. t. Ojciec i syn) »ojciec daje syna do szkół i chce żeby został księdzem«, drugi nosił tytuł: »Wiarostrzeżowski i Perjurowski«. Oba były napisane »wierszem polskim«. Oto wszystko co o tych pierwszych intermedyach wiadomo.¹⁾ To też intermedya kaliskie z r. 1584, drugie z rzędu, tem większą dla nas przedstawiają wartość, a to głównie z tego powodu, że ze względu na swój tekst są najstarsze, jakie się wogóle dochowały. Odegrano je po pierwszym i po drugim akcie dyalogu wystawionego w r. 1584 w Kaliszu »in renovatione prima studiorum — tempore autumni«. Dyalog ten, niemający ściślej określonego tytułu jest pisany w języku łacińskim i składa się z pięciu aktów, prologu i epilogu, czterech chórów łacińskich i dwóch intermedyów (te ostatnie w języku polskim). Osoby dyalogu są następujące: w akcie 1. Anteros, Philomusus, Labor; w akcie 2. Cupido, Ludus, Anteros; w akcie 3. Iustitia, Triumphus, Labor, Anteros; w akcie 4. Cupido, Torpor, Ludus, Luxus, Dedecus, Anteros, Spes, Fama, Moderatio; w akcie 5. Iustitia, Fama, Moderatio, Labor, Spes, Anteros. Dyalog jest treści allegorycznej, jak to choćby tylko z spisu osób łatwo wywnioskować można. Intermedya polskie, o które nam chodzi nie stoją z dyalogiem łacińskim w bezpośrednim stosunku. Tylko w drugim intermedyum zachodzi związek pośredni z dyalogiem, gdyż »personae« dyalogu Ludus, Dedecus i Anteros są zarazem »collocutores« intermedyum. Podane przed każdym intermedyum (po łacinie) króciuchne zebranie treści (niejako »argumentum«) uwalnia nas od obowiązku streszczania intermedyów. Podnieść w końcu należy, że drugie intermedyum znajdowało się w rękopisie pułtuskim. Użyto je prawdopodobnie w tragedji Jefte, granej wobec biskupa Baranowskiego dnia 23 sierpnia 1599 r. w Pułtusk. Mówi o niem odkrywca rękopisu pułtuskiego ks. A. Załęski co następuje: »Ludi czyli zabawy wierszem polskim napisane... Tu występuje młodzieniec pod nazwiskiem Żaczka i gani zabawy. Te zaś tak mówią do niego w osobie dojrzałego człowieka: »Źle mię Panie młody znacie« i t. d. aż do »Coś mi się tak hardzie stawił« (przytoczono wiersze od 33 do 58). Zresztą — zauważa w końcu ks. A. Załęski — te zabawy obszernie napisane, bardziej na śmiech niżeli na uwagę zasługują.«²⁾ Fakt ten, że intermedyum kaliskie grano w Pułtusk jest nowym dowodem na to, że repertuar teatralny jezuicki »krążył w rękopisach od collegium do collegium«,³⁾ czego zresztą stosunek rękopisu kaliskiego Biblioteki Pawlikowskich do rękopisu poznańskiego Biblioteki uniwersyteckiej w Upsali jeszcze dosadniej dowodzi.⁴⁾

¹⁾ Biblioteka star. pis. pol. i t. d. str. 305 nr. 12.

²⁾ Biblioteka star. pis. pol. i t. d. str. 329—330 nr. 26.

³⁾ A. Brückner — Z dziejów dawnego teatru polskiego — Pam lit. 1902 — str. 547.

⁴⁾ por. opis rpsu kaliskiego w przypisku ¹⁾.

Intermedya kaliskie świadcą wreszcie o tem, że najdawniejsze intermedya polskie (jeśli pominiemy pozorne, niezaznaczone wyraźnie intermedya Lochera w Sądzie Parysa), były tylko jezuickie.¹⁾

Co do sposobu wydania zaznaczamy, że staraliśmy się, że względu na ważność intermedyów kaliskich dla dziejów teatru w Polsce, o prawie dyplomatycznie wierne odtworzenie rękopisu. Od siebie dodaliśmy liczbowanie wierszy, uwagi i objaśnienia (najniezbędniejsze) językowe.

Ludwik Bernacki.

F. 5'—8.

1.

Intermedium Polonicum.

Collocutores

Laurenti studia spernit, Sprawka illum ad aulam uocat, Demetri iterum ad studia Laurenti reuocat.

Laurenti

Porwane tu iusz кату te wasze szpargały
 Iusci mi głowę prawie do szcętu złamały
 Niewierzę by na swiecie było co cięższego
 Iako się uczyć pisma tego nieszczesnego
 Żelaznegoćbŷ tu łba do tego potrzeba 5
 Ktoby ie tu chwalił niegodzięn iesth chlieba
 Iusz czwarthy dzień iakom się począł uczyć pilnie
 A iusz mi się leb nadał ŷ boli mię silnie
 Woliałbym snać kozŷ pasé albo éo inszego
 Bŷ thesz ŷ s chlopŷ robié éo natrudnieyszego 10
 Anisz nad thą nauką siedzié przez cały dzień
 Wiécz ktému gdy nieumiesz onosz s tobą na pien
 Widzę iako ŷ drudzi wielką roskosz maia
 Éo nad zzięgami siédząc zdrowie swe targaią
 Iakze thesz nędzę kliępią a cierpia niewolią 15
 Woliałby snać dzys drugi w domu orać rolią
 Poydęć ia precz porwone psom nauki twoie
 Oszaliałbym nad niemi lepszesé zdrowie moie

Demetri

Laurenti Laurenti a cosz ci się dzieie 20
 Iak dym s komina s ciebie nauka sie wieie
 A tosz się mam²⁾ przesadził iak Tatarzyn zbroią
 Day się bogu z nielieda tą nauką swoią
 A ézosz; ci miéłŷ bracie o co się fraszujesz
 Gdzie idziesz na kogo tak bardzo utiskuiesz

¹⁾ A. Brückner l. c.

²⁾ Ma być nam

Laurenti

Iako sie wam tu widzi ia niechcę być sz wami Iuzęm ci sie wysiedziął nad themi księgami Iedząc drudzi chlieb choćia w skolie niebywali Them fraskami sobie zdrowia nie psowali	25
A wolałbym ci snąć śmierć nisz być w they niewoli Nad biednym obiecałem iako głowa boli	30
A czoszbym się miał uczyć ieszcze Grammatiki Wierębym ci oszeliął y thić zmelisz szyki Othoś wybliadł i wychudł iako wiezień iaki A kiedys w domu siedział wieręś nie byl taki	35
A czosz thesz za pozytek ta nauka niesie Rychleŷ ci z domu weznie nizelŷ przyniesie Iednak insze zabawŷ s pozytkiem bywaią Ze sie ludzie ubodzi latwie wspomagaią	40
Bo ktorzŷ się kupiestwem iakim zabawiaią Takowi nielieda więć roskoszy miewaią Pieniedzŷ zawsze pelni co chcą wziąć rachuią A wszystka u nich praća isz lokciem szermuią	45
A iesli się thesz trafi iaki prostak księmu To go wneth oszykawszy ¹⁾ naśmieie się ktemu Patrzay thesz iak chędogo chodzą krawczykowie Kusnierczycy a nawet owŷ szewczykowie	50
Krzywe bothy huzarski kołniersz u zupana A falundisz ²⁾ na grzbiecie ni u twego pana Maią sie iako ludzie nie trudno im o grosz A w they przeklethŷ skolie iakać miela roskosz	55
Awo zgola prozno sie thą skola zabawiąc Lipieŷ by sie do czego inszego nam vdać Wieŷ mily Demetri ia tak radze thobie Daywa pokoŷ thy skolie będziem wolnŷ szobie	60
S p r a w k a	
Ba y ia thobie radzę nie bącz w thy niewoli Niemasz liepszego iako chodzić po sweŷ woli Wielki zisk s twoiey szkolŷ ze cie zowa zakięm A mnie wszedy mayą zacż yzem iest dworakięm	65
Ktorzy sie dworęm bawią widzisz iako chodzą Co dzien w szatach pięknieyszych a wszedy sie zgodzą Spią poki chcą wiecz ktemu roskoszne potrawŷ Picie takze wyborne wesole zabawy	60
Podz, iedno zemną telko naraięc ia pana I szukienka niedlugo będzie na grzbieth dana	

¹⁾ Ma być oszukawszy.

²⁾ Falundysz (fein + lündisch) = cienkie (łuńskie = londyńskie) sukno angielskie.

Laurenti

Besz malać tho nieuczynię porwona psom skoła 65
 Iusci mi thesz omierzła wolie sluzyc zgoła

Sprawka

Ba y owszem prozno się masz rozmysliac wiele
 Dobzeć ia thobie radzę iusz idz za mną smielie

Laurenti

Dobrze; poydę bardzo rad Demetri coc się zda 70
 Pros abo Oycza swego ze cię do dworu da
 Abo zarazs yć z namy niebędzieć žal tego
 Zaliecieć nasz Pan Sprawka do kogo dobrego

Demetri

Co czynisz mielę Bracie Laurenti co mowisz
 Otho się szam swym glupstwem mizernie wlowisz 75
 A cosz iest nad naukę dla boga lepszego
 Co moze byc na swiecie pozyteczniejszego
 Tać szama swiath ozdabia ta Panuie na niem
 Droszsa nad srebro zlotho ta iesth wszystkich zdanim
 Tac nasz szama przywodzi do mienia dobrego
 Do sławy nieśmiertelnę do nieba wiecznego 80
 Ta iesth do wszeliakich cznoth y mądrosci droga
 A iesth na swiath podana od szamego Boga
 Ta wszadza na stolicę krolie y xziązętha
 Przez nie swiathem wladaią y rządzą panięta

Laurenti

Iac niebęde Byskupem ani thesz xziazecięm 85
 Wolie sie tak mieć dobrze sluzac pacholicięm
 A pothym gospodarstwem zabawic sie w domu
 Mogę się thesz na then czasz nieklaniać nikomu

Demetri

Lecz nauka otwarza oczy zmyslow wszelkich
 Ktoręmi dosiagamy tak tajemnic wielkich 90
 Ze thesz przychodziem ksamey znaiomości Boga
 I tam idzie do wszeliakich szczesliwosci droga
 Niewiesz ach niewiesz bracie co nauka; widzę
 Wielkis prostak y grubę asz się za cię wsztzydę
 Powiadasz ze s czieskoszczą nauka przychodzi 95
 Taki iesth alie wielkie nam pozytki rodzi

- Nie lieżać ci wyk thie¹⁾ musi biegać skory
 Chocia chłop s kiiem bieży on wlecze z obory
 Nye przylicieć do geby kaczka upieczona
 Ktora wyssoko liatha wolna sobie ona 100
- Iesli chcesz iesć staray się naprzoth ze ią wlowisz.
 I tho ieszcze niezarasz na misę ia wlozysz.
 Muszyc ieszcze pracować sieła koło tego
 Thosz dopiero pocieszysz zolątka głodnego
 Takze thy za sztery dni chciaeś wszystko umieć 105
 Popracu y iedno wieczy chcesly co rozumieć
 Zlodziey chcąc korzysć odnieć sz czudzego dobrego
 Niepogodę strach nędzę cierpi wiele zlego
 A they podczywy praczey prze to niemasz podiać
 Zebyś z nauk pozytek y sławę tesz mogl wziąć 110
 Wszędyce bowiem cieletha miodu niepiiaią
 Kto óo umie dobrego o thym się pythaia
 Z więthsząć praczą y stokroć ludzie pozywienie
 Nabywaią ach cieszkosc dobrego mienia
 Wszak widzysz wielie takich co cięsko praczuią 115
 Przesz dzien y noc ani spia głowę szobie psuią
 A przethszię liedwie drugi pozywić się moze
 S ktoremi thy therasz przestawać chcesz nieboze
 Ktor y tu telko troche nad xsziąskami siedziesz
 A pothym naiadszy sie baki strzeliać będziesz 120
 Wieć powiadasz ze owi tho rzemiesnikowie
 Maią sie dobrze takze y ci dworaczkowie
 A niewiesz z iaką praczą tego dostawaią
 Gdy niebozetha w noći rzadko doszypiaią
 Gdy nieborak pacholik w cięskie niepogody 125
 Myka z kothy więc w noczy przez liasz przez brody
 Ze strachem przebywaią y s praczą pustynie
 Nierasz się grąza w blocie czasem y poplynie
 A gdy na woynę iachać tho tam dosieć piekła
 Thamb y się to dopiero twoia mielosć wsciekła 130
 O czymby wielie mówić iakiey tham trudności
 Głodu nędze vzyie y nieprzespieczności
 Nusz biedny rzemiesniczek liedwie óo zie chleba
 Asz mu stoią nad szyią rob pielno potrzeba
 Pracuy w dzien takze w noći rob thy y w swięthy dzien 135
 A niezrobili z wołi to drugi kiiem weń
 Kupiec takze przez morze dla zysku biednego
 Wazy zdrowie swe czasem pozbywszy wszystkiego
 Liedwie do zony dziatki ze się zdrowiem wroci
 Nie dzien ani dwa iego trosky wielkiey skroci 140

¹⁾ thie = tyje.

Także insze sposoby życia człowieka
 Pełne nędze ucisku niewczasu wielkiego
 Awo zgola na świecie praca y staranie
 Musi być tak w ubogim iak w bogatym stanie
 Trzeba się tho zapocić noczŷ niedosiąpić 145
 Jesli zechcesz na świecie co dobrego dostać
 A przethosz się nieblazny raczŷ mielŷ bracie
 Uczwa wa sie wszak uyrzysz niebędzieć tho kstracie.

Laurenti

Wie ie bog co mam czynić? nie tho sie zasz boię
 O owę grammatikę? liedwoć się ostoie? 150
 Ieslize się dowie mistrz byc rozgām w robocie
 Dla Boga ratuŷ iesli mozesz w thym kłopocie

Demetri

Iusz sie iedno zemną wroc nieboy się nic na thym
 Grammatikę naprawić laczwy będzie zathym

Laurenti

Nyeiachsci¹⁾ (?) a wszagze z ni przethsię krew nie czece 155
 Ieno sie tho z niezami papier za nia wlicze
 Alie wzdŷ niepowiaday przebog na mie tego
 Boc bym sie miał z rozsoła od mistrza swojego

Sprawka

A iuzesz tak Laurenti nie tać zmowa bela
 A thŷ zaku psie mleko iako iaki wiela 160
 O zabites, Zdraycowie, Otho uciekaycie
 Otho studzikrupowie otho ich chwytaycie
 Baweyrzysz ich iakoć mi umykaią psiego
 Chocia ych dwaŷ a wzdŷ sie boia mnie iednego
 Alie co z zaka kiedy ma być co dobrego 165
 A ov sie otho boieŷ y cięnia swojego
 Nie na szyderstwoć sie ią zakowskie urodził
 O idzisz iusz mi wieczy tu niebedziesz chodził

---

1) Wyraz trudny do odczytania.

F. 11'—13'.

2.

Intermedium Polonicum.

Collocutores

Ludus Triumphat in Theatro se suaque instrumenta comendat De-
decus ad ea hortatur. Anteros utrosque reprehendit ac detestatur.

Ludus

Hej mamze czas pogodę
Ktęmu miałą swobodę
Wdzieczną się grą zabawiać?
A na có się obawiać?
Bj się tu kto nagodził 5
Tochy się ochłodził
Zazyłbỹ zemna swiatha
W the swoje mlode liatha

Anteros

A to kto? Cō za kozak szobie Triumphuie
A sam sie szobie smiecie? s kapsze cōś wymiue 10

Ludus

Ha ha ha ha witayze tozem ci rad therasz
Iesli chcesz zęmnąm grać siądzwa szobie zaras

Anteros

Coz iesth; alboć szalionỹ albo blażen iaki
Własniś thy iesth przechera dobre tego znaki
Ktores iesth powieć mỹ wzdąm 15

Ludus

Aza nie wydzisz co mąm

Antheros

A this to brzytki oslie iusz cię po sierzchti znąm
Nierad ia s kosterami takỹmi sprawỹ mąm
Ktorzỹ Bogu ỹ ludziom sząm niepozỹteczni 20
Niedbaią nić na cznothę zawsze niestateczni
Ktorzỹ iak swinie w blocie lieżą, w proznowaniu
Czasz y mlode swe liatha trawią marnie w graniu
Azasz oni na swiecie co dobrego sprawia
Co się swiathu niegodzi thym sie zgoła bawia
A gdỹ starosć przykluszỹ to się zaś w leb skrobie 25

Tho biada ręczę łamie nieda radŷ szobie
 Podpiera cudze scianŷ przespawszy się w gnoiu
 Zagląda niezamknąłbŷ ktorŷ pan pokoju
 Sprzątnąc gąskę za plothŷ y co sie nawinie
 Iak wilk wleceze, przetrzaśnie ŷ u chlopka skrzynie 30
 Ano robić nie umie a zebrać wstyd bronie
 Kazdŷ taki wyerzaŷ mi iusz pioro vroni.

L u d u s

Zlie mię panie mlodŷ znacie
 Opak mię tu wykladacie
 Com ia iesth byscie wiedzieli 35
 Nie to byscie powiedzieli
 Iam iesth Ludus to wiecz panie
 Zęm thęsz iesth liuczkie kochanie
 Mam mieysce między kziążęthŷ
 Miedzi krolmi ŷ pąnięthŷ 40
 We mnie sie wszedŷ kochaia
 Swe pociechy ze mnie maia
 Tak swieckŷ iak duchownŷ stąn
 Sliachcić rzemieśnik ŷ kapłan
 Kazdy mię bardzo rad widzi 45
 Ze mnie tak iak thy nie szydzi
 Bo owa meliankolia
 Srodze czlowieka zabŷa
 A gdzieby ia niebyl z nimi
 Prętkoby byl kazdŷ w zięmi 50
 A zwlaszcza mlodzięniaskowie
 Taći iako thŷ zaczkowie
 By się tele mna nie cieszeli
 W niwecz by się obrocieli
 Mogę rzecz ze tho sząm widzisz 55
 Wzdŷ się mnie ganić nie wstydzisz
 Radby się pothym mną bawił
 Coś mi się tak chardzie stawił

P r z e c h e r a

Gray chlopię poki masz czas prętkoć bieżą liatha
 Bedziesz pothym zalował zes nie zazył swiatha 60
 Gray mielŷ bo twa mlodosć iak polny kwiath miia
 Ktorą melankolią troską swa zabiia
 Radby grał pothym wierz mi y pewnie masz wiedzięć
 Leć gdŷ starosć przyklusze kazeć stolkiem siedzięć
 Będziesz wspominać mlodosć wzdychaiąc zalosznie 65
 Wydząc drugich a oni ygraią roskosznie
 Gray dziecie niebędzieszli zabawiać się granim
 Będziesz nিকেżnym stracisz y zdrowie mym zdanim

Bowiem wiek luczki kroci praćą y staranÿe
 A rozmnaza go zasie miele proznowanie 70
 Przetoshz gray pokis mlody bo thym wiek kwithnieie
 Zazyi swiatha nisz starosć s siwizną przyspieie

A n t e r o s

Gram ci thesz y ia podczasz s towarzyszmy swymi
 Kiedy się co mystrz kaze pirwy nauczemÿ
 Alie wy ustawicznie thym się zabawiacie 75
 Nauki ni ynnych spraw w mysli nie miewacie

P r z e c h e r a

Co mowisz y mić mamÿ zabawÿ rozliczne
 Kostki, karthÿ, warcabÿ, kręgle, szachÿ sliczne
 Ktęmu iako mię widzisz mam wolności takie 80
 Ze daię wedlug mysli roskoszÿ wszeliakie
 Awo zgola na swiecie stąnu szesliwego
 Niemasz nad nasz ma rada ÿ thÿ dierz się tego
 A zawsze za Ludussem w iednesz tropÿ chodzę
 Ze który s nim przestawa kazdemu dogodzę

A n t e r o s

Widzę ia na co thÿ godzisz 85
 Niedarmo tak sprosznie chodzisz
 Gdyby ty byl ćo dobrego
 Miałby mieysze u kazdego
 Alie się thu thobą brzÿdzą
 Ono drudzi s ciebie szydzą 90
 Nie thu panie dutki lowią
 Blazenes iako tho mowią
 A thy co w thÿ kapsie noszisz?

L u d u s

Vkazęc iesli mię proszisz

A n t e r o s

Alie wzdy co tam takiego 95

L u d u s

Niemasz nad tho nic liepszego

A n t e r o s

Wzdÿ ukazsz day się niemoczÿ

L u d u s

Weÿ mielka chce paść swe oczÿ

Patrz iako nadobna pieła
 Ba y wytka owdzie beła 100
 To lodyski owosz galki
 Tuzy wszystkie takiesz y kratky
 To Faręna wey kosteczki
 A tho nabozne ziążecki¹⁾

Anteros

O zdrayco nieslachethnŷ a tu ludzię swiathęm 105
 Nyebacznyę czlowiecez marnie zginiesz zathym
 Vdawszy się na takie myzerne zabawŷ
 Ba patrzay iedno telko na tak piękne sprawŷ
 Iakoc nad nimi przylnął iakoć pielnie zbiera
 Z mielosci takich fraszek dobrze nieumiera 110
 Poznałem ci ia w onczas ze tho niepewniczek
 Ze tho wszystkich lotrowskich stuk iest mielosniczek
 Podziękować mu za czesć dać mu kiięm chlostę
 Albo poymawszy zdraycow dowiesć przed starostę
 Ho iusci pierzchnuł iedęn kiiia na drugiego 115
 Otho! otho chwytaycie chwytaycie ktorego
 I tho zli ludzie na coc mię namowić chcieli
 Niechay się waszym zyskięm Anteros nie dzieli
 O iczcziesz iusz zdrayczowie nietuć ludzie zwodzię
 Wolięć ia s pociwymi tu do skolŷ chodzieć 120
 Pociwa pracza mnie tho okwicie nagrodzi
 Ża ktora zacznę sława z dobręm mieniu chodzi
 Tey ia chęzę wiernie służyć od swoiey młodości
 A Bog mie blogosławić bęndzie z wysokosci

---

¹⁾ Ludus wylicza tu różne rodzaje gier.